

Z PRACÍ ÚSTAVŮ

Vědecká práce členů semináře *československých a všeobecných dějin* katedry historie se v letech 1956—1957 zaměřovala k základním thematům, zařazeným do dlouhodobého výzkumného plánu.

Themata z československých dějin jsou v našem plánu vymezena poměrně široce, vycházejí však většinou z materiálu a problematiky, vztahující se k historickému území bývalé moravskoslezské země. Pro „moravská“ temata jsou na brněnské fakultě výhodné badatelské podmínky a může se zde částečně navázat na tradici, kterou vytvářely starší generace. Snažíme se také o koordinaci a spolupráci s jinými brněnskými vědeckými pracovišti (Odbočka HÚ ČSAV, Státní archiv) a začleňujeme do výzkumné práce i posluchače vyšších ročníků historie.

Při zachování chronologického pořádku je prvním z komplexních výzkumných úkolů široké thema přechodu od feudalismu ke kapitalismu na Moravě. Dělíme je na dílčí studie o vývoji zemědělské oblasti (feudální velkostatek, poměry venkovského obyvatelstva) a oblasti průmyslové (města, manufaktury). Do obecně sociálně-ekonomické problematiky pozdního feudalismu spadá přehledná stať J. Války o vývoji feudálního pozemkového vlastnictví na Moravě,¹ jeho příspěvek o projevech původní akumulace kapitálu v předbělohorské době² a úvaha kand. hist. věd Fr. Majnuše o charakteru pracovní síly v manufakturách 17. a 18. stol.³ Ze studií o velkostatku a poddanských poměrech dokončil J. Válka kandidátskou disertací „Struktura feudálního velkostatku na Moravě v předbělohorské době“ a otiiskl studii o hospodářství na uherskobrodském panství v 1. pol. 17. stol.⁴ Zdařilé byly i některé diplomové práce: M. Jarolímové o slavkovském panství v 1. pol. 17. stol.,⁵ J. Chrousta o robotních abolicích,⁶ M. Vymlátílové postavení venkovského lidu na západní Moravě koncem 18. stol.⁷ a M. Čecha o velkostatku v 1. pol. 16. stol.⁸

Počátky a rozvoj manufakturního podnikání na Moravě a ve Slezsku osvětlil v několika pracích Fr. Majnuš. Dokončil a úspěšně obhájil kandidátskou disertací o plátenictví na Moravě a ve Slezsku v 2. pol. 17. a v 18. stol., a publikoval monografické studie o textilní výrobě na Moravě v 2. pol. 18. stol., o jihlavském soukenictví, o harrachovském textilním podnikání a o manufakturách na výrobu fajansu.⁹ Také doc. Šindelář přispěl k problematice počátků průmyslové výroby na Moravě a zavádění strojů do manufaktur.¹⁰

Druhým rozsáhlým dlouhodobým úkolem z československých dějin jsou dějiny politického vývoje a dělnického hnutí na Moravě v 19. stol. Z tohoto okruhu vznikla v oddělení řada prací, které často přesahují daleko rámec Moravy. Doc. Šindelář uveřejnil dvě rozsáhlejší práce o roce 1848. V první se zabývá úlohou lidových mas v roce 1848,¹¹ v další sleduje ohlasy maďarské revoluce 1848—1849 na Moravě a ve Slezsku.¹² Tyto studie osvětlují konkrétní úlohu lidu v revolučním roce 1848 a přispívají tak k důležitějším otázkám úlohy mas v dějinách vůbec, a mění do značné míry tradiční výklad této bouřlivé doby.

K zajímavé problematice národního hnutí na Moravě přispěl Fr. Jordán studií o stycích moravských obrozenců se Štúrovci¹³ a J. Janák zdařilou diplomovou prací o národním hnutí na Moravě v 10. letech 19. století.¹⁴

Nejvíce pozornosti bylo v posledních letech věnováno dělnickému hnutí na Moravě. B. Šindelář a Fr. Jordán zpracovali úvodní části (do 80. let) kolektivní práce o vývoji dělnického hnutí na Brněnsku.¹⁵ B. Šindelář osvětluje počátky dělnického hnutí na Moravě, které sahají podle jeho výzkumů do starší doby, než se dosud všeobecně soudilo. Fr. Jordán zpracovává zejména 80. léta, kde je ústředním problémem rozkol dělnického hnutí na umírněné a radikály. V několika studiích ukázal na příčiny rozkolu v oblasti sociálně-ekonomické i ideologické a analysoval sjezdy sociálně demokratické strany v této době.¹⁶ Podílel se také aktivně na přípravě učebnice dějin KSČ.¹⁷

Chronologicky posledním tematickým okruhem z československých dějin v našem výzkumném plánu jsou otázky politického vývoje první republiky a dějin KSČ na Moravě. B. Čerešňák zpracoval události let 1919—1920 na revolučním Hodonínsku s hlavním zřetelem k průběhu generální prosincové stávkou.¹⁸ M. Laichman

se zabýval politikou KSČ a politickým bojem moravského proletariátu v 30. letech a některými dalšími otázkami této doby.¹⁹ Také z této problematiky vznikly na katedře za spolupráce pracovníků HŮ ČSAV (Dr. Kolečka, Dr. Peša) diplomové práce.²⁰

Jestliže výzkum temat z československých dějin je již plně rozvinut, pak výzkumné plány z oboru všeobecných západoevropských dějin teprve začínají. Je to způsobeno některými objektivními překážkami (nedostatečný přísun západní literatury, malé možnosti cest do cizích archivů) a tím, že se dosud odborníci na všeobecné dějiny věnovali převážně pracem z dějin československých. Ovšem i při themeatech ze všeobecných dějin je zachovávána souvislost s poměry českými.

„Čistým“ germanistickým tematům se věnoval kand. hist. věd J. Kudrna. Dokončil a úspěšně obhájil kandidátskou disertaci o barbarských zákonících a počátcích feudalismu v západním Německu a uveřejnil z této práce několik kapitol.²¹ V obsáhlých referátech sledoval soustavně sovětskou i západoevropskou produkci o počátcích feudalismu v západní Evropě.

Druhým tematickým okruhem, který J. Kudrna sleduje, jsou otázky dějin historiografie a historické metodologie, kde plně uplatňuje své filosofické vzdělání. Uveřejnil z tohoto okruhu studie ve Filosofickém časopise.²²

Také v oblasti novějších dějin se rozvíjí pod vedením doc. Šindeláře a Fr. Majnuše výzkumný plán. Z publikačních výsledků sem spadá článek B. Šindeláře o počátcích kapitalistické éry v Německu a poznámky o překladech Franklinových prací do češtiny u příležitosti Franklinova světového výročí,²³ dále Šindelářova studie o dělnickém hnutí v pruském a rakouském Slezsku v 1. pol. 19. stol.²⁴ a stať Fr. Majnuše o obchodě rakouského Slezska koncem 18. stol.²⁵

Tento stručný přehled nevyčerpává všechnu vědeckou činnost pracovníků oddělení československých dějin v posledních dvou letech. Jsou v něm vyčteny pouze nejdůležitější publikované výsledky. V rámci vědeckých plánů probíhal výzkum pramenného materiálu k různým dílčím otázkám, jehož výsledky nebyly dosud zveřejněny. Nejsou uvedeny ani recenze a referáty, které všichni členové oddělení ze své tematické oblasti publikovali v různých časopisech. Kromě uvedených studií považujeme za cenný výsledek uplynulého období to, že v oddělení československých a všeobecných dějin, obsazeném většinou mladými pracovníky, byly vytvořeny personální a často i hmotné předpoklady k práci na základních výzkumných themeatech.

Josef Válka

P o z n á m k y

¹ J. Válka, Některé otázky vývoje feudálního pozemkového vlastnictví na Moravě v období rozvinutého a pozdního feudalismu. ČMM, 75, 1956.

² J. Válka, K otázce projevů původní akumulace kapitálu v Čechách a na Moravě v 16. stol. SPFFBU, 1956, C 3.

³ Fr. Majnuš, Pracovní síla v moravkoslezských manufakturách v 18. století. SPFFBU, 1956, C 3.

⁴ J. Válka, Studie k výrobní struktuře feudálního velkostatku v 17. století. ČMM, 75, 1956.

⁵ M. Jarolínová, K otázce vývoje velkostatku a poddanských poměrů na slavkovském panství v první polovině 17. stol. Dipl. práce, Brno 1957.

⁶ J. Chroust, K počátkům robotní abolicie na Moravě v letech 1775—1789. Dipl. práce, Brno 1956.

⁷ M. Vymlátlová, K otázce postavení venkovského lidu na západní Moravě v letech 1775—1781. Dipl. práce, Brno 1956.

⁸ M. Čech, Teritoriální vývoj velkostatku na východní Moravě v letech 1480—1538. Dipl. práce, Brno 1956.

⁹ Fr. Majnuš, K dějinám moravské textilní výroby ve 2. pol. 18. stol. ČMM, 1956; *týž*, Janovické harrachovské textilní podnikání. Slezský sborník, 1956; *týž*, Pruskovská manufaktura na výrobu fajansu. ve 2. pol. 18. stol. V tisku; *týž*, Sobótka 1958; *týž*, Hranická manufaktura na výrobu fajansu. V tisku; *týž*, Jihlavské soukenictví. V tisku.

¹⁰ B. Šindelář, K nejstarším pokusům se stroji v brněnských textilních manufakturách na přelomu 18. a 19. stol. ČMM, 1957.

¹¹ B. Šindelář, O úloze lidových mas v revolučním dění roku 1848 na Moravě a ve Slezsku, ČsČH, 1956. Populární výklad revolučních událostí podal B. Šindelář v článku () revolučním roce 1848 v Brně, Věda a život, 1957.

¹² Ohlas maďarské revoluce 1848—1849 na Moravě a ve Slezsku, Rozpravy ČSAV,

SV, 3, 1957: *týž*, K ohlasu říjnového povstání vídeňské a maďarské revoluce z r. 1848—1849 ve Slezsku, Sb. K otázkám dějin Slezska, Ostrava 1956.

¹³ *Fr. Jordán*, Mladá česká obrozenecká generace na Moravě a Stúrovci před březnem 1848. Sb. Ludovít Stúr. Život a dílo 1815—1856, Bratislava 1956.

¹⁴ *J. Janák*, Příspěvky k dějinám národního hnutí na Moravě v letech 1868—1874. Dipl. práce, Brno 1957.

¹⁵ Z dějin dělnického hnutí na Brněnsku, Brno 1956. *B. Šindelář* zpracoval 1. kapitolu pod názvem Cesta dělnického hnutí k vytvoření sociálně demokratické strany, *F. Jordán* spolu s *O. Fraňkem* 2. kapitolu Úloha brněnského proletariátu v boji za správnou taktiku a za masový rozvoj dělnického hnutí. O počátcích děl. hnutí pojednal ještě *B. Šindelář* v článku K otázce nejstarších tradic našeho dělnického hnutí před rokem 1844. Dějepis ve škole, 1955.

¹⁶ *Fr. Jordán*, O přitčinách rozkolu dělnického hnutí v českých zemích na umírněné a radikály. SPFFBU, 1957, C 3; *týž*, Agitace soc. agitátora Heřmana Wanka z Rýmařova a brněnských socialistů na severní Moravě a ve Slezsku r. 1875. ČMM, 1957; *týž*, Sjezd dělnictva československého v Brně, Lužánky 25. a 26. XII. 1887. Pojednání a edice protokolu. V tisku; *týž*, Sjezd rakouské sociálně demokratické strany v Brně 15. a 16. října 1882. Rovnost, 1957, č. 255.

¹⁷ *Fr. Jordán* spolupracoval na thesích I. a II. kap. Přehledu dějin Komunistické strany Československa, These, Praha 1957.

¹⁸ *B. Čerešňák*, Prosincová generální stávka roku 1920 na Hodonínsku, ČMM, 1956, č. 1—2, str. 97—108, Revoluční dělnické hnutí 1919—1920 na Hodonínsku. Sborník k 40. výročí vzniku republiky (v tisku).

¹⁹ *M. Laichman*, Politika KŠC a revoluční boj proletariátu na Moravě v letech 1930 až 1932. ČMM, 1957; *týž*, Brněnská spartakiáda z roku 1922. ČMM, 1955; *týž*, Časopisy marxistické levice sociální demokracie na Moravě. ČMM, 1956.

²⁰ *VL. Tesařová*, Zemědělská krise v ČSR v letech 1929—1934, dipl. práce, Brno 1956, *J. Zaoral*, Vznik federace DTJ na Moravě, dipl. práce, Brno 1956, *M. Míková*, Ohlas tak zvaného Lipského procesu v některých krajích ČSR, dipl. práce, Brno 1957, *A. Sperlingová*, Stávkové hnutí na Ostravsku v letech 1920—1922, dipl. práce, Brno 1957.

²¹ Na př. K otázce beneficia a prekarie, SPFFBU, C 3, 1956. *J. Kudrna*, Několik poznámek na okraj práce R. Buchnera Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, SPFFBU, C 3, 1956.

²² *J. Kudrna*, K otázce Vicovy methodologie a ontologie, Filosofický časopis, 1957.

²³ *B. Šindelář*, K otázce nástupu éry kapitalismu v Německu, SPFFBU, C 3, 1957. *Týž*, O významu nejstarších překladů ze spisů Benjamina Franklina do češtiny. ČMM, 1956.

²⁴ *B. Šindelář*, K otázce dělnického hnutí v Pruském a Rakouském Slezsku v letech 1793—1846. SPFFBU, C 3.

²⁵ *Fr. Majnuš*, Obchod rakouského Slezska v roce 1775. Slezský Sborník, 1956.

* * *

Jak již bylo naznačeno v článku „10 let práce na katedře historie“ (SPFFBU, 1955, C 2, str. 121), vzhledem k vzáhlajícímu se kulturním stykům našich národů se SSSR a zeměmi lid. demokracie a se zřetelem na potřebu prohloubeného studia tohoto prostředí byl vybudován v rámci katedry historie samostatný seminář pro dějiny SSSR a lid. demokracii, který se v r. 1957 přeměnil v samostatnou katedru dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy; přispěl k tomu zejména další rozvoj vědecko-výzkumné práce na tomto pracovišti. V posledním dvouletém období své činnosti seminář dosáhl dobrých výsledků ve vědeckém výzkumu a bádání, jakož i v publikační činnosti. (Pokud jde o pedagogickou činnost členů katedry, ta je vázána na výukový plán celé fakulty.)

Především byl podstatně rozšířen knižní fond seminární knihovny ve všech dosavadních oborech. Zvláště pak je cenné rozmnožení tohoto fondu o poválečnou jugoslávskou a maďarskou historickou literaturu, k níž se zčásti druží i literatura novořecká, získaná zásluhou p. V. Efreimidise, člena řecké parlamentní delegace, která na jaře r. 1957 navštívila naši fakultu. Mnoho cizích publikací bylo získáno výměnou.

Neméně významné je další rozmnožení sbírek pramenného materiálu (ve snímčích a fotokopiích). Tento materiál byl jednak opatřen individuálním výzkumem v cizích nebo domácích archivech, jednak byl z ciziny vyžádán. Tak byly získány četné snímky a fotokopie archivních pramenů ke vztahům českého prostředí k prostředí slovenskému, polskému, uherskému (resp. maďarskému) nebo k dějinám vztahů turecko-slovenských a turecko-maďarských, k dějinám řeckým, albánským a bulharským v době turecké

nadvlády, dále filmový materiál k dějinám ukrajinským a k mezinárodnímu postavení Ukrajiny v 17. stol., k dějinám ostravsko-karvinské uhelné pánve a Těšínska s hlediska česko-polských vztahů v období kapitalismu a imperialismu. Je pochopitelné, že toto další obohacení sbírky pramenného materiálu podstatně rozšiřuje základnu badatelsko-výzkumné práce členů katedry. Získaný materiál je ovšem také jednotlivými pracovníky zpracováván v rámci výzkumného programu, který je přirozeně soustředěn zejména do oblasti dějin SSSR a lid. demokracií se zvláštním zřetelem na studium vztahů českého prostředí s uvedenou oblastí od raného feudalismu až po dnešní dobu.

Thematika badatelsko-výzkumné práce členů katedry v posledních dvou letech se dá konkrétně shrnout do těchto bodů:

1. Česko-ruské (ukrajinské) vztahy v období feudalismu a kapitalismu.
2. Češi a Poláci v téměř období.
3. České země a Uhry v 16.—19. stol.
4. Turecká feudální nadvláda na Balkáně a v Podunají.

K uvedenému tematickému byla také zaměřena publikační činnost členů katedry.

Ad 1. Prof. J. Macůrek se zúčastnil referátem a diskusními příspěvky celostátních konferencí u příležitosti výročí první ruské revoluce a 100. výročí narození ukrajinského revolučního demokrata Ivana Franka. Jeho příspěvky byly publikovány v samostatných sbornících.¹ Odb. asist. Fr. Hejl uveřejnil studie o ohlasu ukrajinského národně osvobozeneckého boje v 17. stol. ve střední Evropě se zvláštním zřetelem k domácímu prostředí. Jedna z jeho studií vyšla v ukrajin. jazyce v Kyjevě.² (K chystané studii o slavismu národního ohrožení připravuje edici korespondence Fr. Palackého do r. 1849.) Odb. asist. Z. Konečný vypracoval podrobný referát o československo-ukrajinských vztazích a publikoval státě o ohlasu 1. ruské revoluce na Moravě a ve Slezsku.³

Ad 2. U příležitosti vědecké konference o dějinách Slezska, jejichž these předložili polští historikové, prof. Macůrek napsal několik pojednání.⁴ V téže souvislosti byl do zvláštního sborníku zařazen referát Z. Konečného týkající se vývoje ve Slezsku za kapitalismu a diskusní příspěvek Fr. Hejla k slezské problematice 17. stol.⁵ Z. Konečný se zabýval také problematikou dělnického hnutí na Ostravsku ve vztahu k Polsku.⁶

Ad 3. V poslední době věnoval prof. Macůrek značnou pozornost zpracování rozsáhlého pramenného materiálu k otázce valašské kolonizace v západních Karpatech, který sebral v různých archívech střední Evropy (maďarských, slovenských, polských, českých a j.).⁷ V této souvislosti se zabýval také ekonomickými problémy feudálního velkostatku v moravsko-slovensko-těšínském pohraničí na přelomu 16. a 17. stol.⁸ Na ukrajin. chystané edice dokumentů k česko-slovenským vztahům za feudalismu vznikla jeho další studie z téže tematiky.⁹ Věd. asp. R. Pražák pracuje na kandidátské práci o česko-maďarských kulturních stycích v 18. a 19. stol. a uveřejnil několik článků týkajících se maďarské kultury a jejich českých souvislostí.¹⁰ Asist. M. Rejnuš studuje srovnávacím způsobem městskou problematiku v oblastech slovanských (polských, uherských, jihoslovanských) (pro kandidát. práci). Dosud se věnoval studiu českého města 13. stol.¹¹

Ad 4. Doc. J. Kabrda zpracoval v rámci svých balkanistických a orientalistických studií turecké listiny ze 17. a 18. stol., týkající se církevního zdanění bulharského lidu za turecké okupace.¹² Do oblasti feudální problematiky patří jeho rozbor osmanskotureckého zákoníku (kanunname) ze 17. stol., vztahujícího se na novozáměcký kraj na Slovensku.¹³ Dále doc. Kabrda sledoval rozvoj bulharské a jugoslávské orientalistiky se zřetelem na dějiny balkánských národů v době turecké feudální nadvlády¹⁴ a referoval o úspěších jugoslávské historiografie.¹⁵ Až na některé výjimky vyšly Kabrdovy práce vesměs v cizích jazycích a některé z nich byly odměněny cenou ministerstva školství a kultury (1957) a cenou Slovenského výboru Československa (1957).¹⁶

Činnost katedry se dále rozvíjela ve spolupráci s četnými domácími i zahraničními institucemi; byla o tom zmínka již v dřívější zprávě (str. 122). Nově bylo navázáno spojení s Historickým ústavem Rumunské akademie věd, a Historickým ústavem Akademie věd v Lvově a Kyjevě, se Slovenským ústavem Akademie věd v Moskvě a s historickými ústavami a spolky všech republik Federativní lidové republiky Jugoslavie. Také jednotliví členové katedry byli ve stálém kontaktu s mnohými cizími badateli a instituty, zejména se státní lidové demokracie. V této souvislosti budiž připomenuto, že na přímou výzvu ze zahraničí doc. Kabrda zprostředkoval spojení a výměnu publikací mezi věd. ústavami a jednotlivými vědeckými pracovníky v Soluni, Skopji, Sofii, Istanbulu, Sarajevě, Bukurešti a Varšavě. Spolupracoval také na připomínkách k themis „Dějiny albánského národa“, o něž albánský Ústav věd požádal Historický ústav ČSAV.

Členové katedry se aktivně zúčastnili vědeckých konferencí: o první ruské revoluci 1905—1907, Praha 1956, o česko-ukrajinských stycích, Prešov 1956, o česko-polských

vztazích, Těšín 1957, o studiu mezoslovanských vztahů, Praha 1956, o Velké říjnové socialistické revoluci, Praha 1957, o česko-slovanských vztazích, Smolenice 1956, o polských tlesích k dějinám Slezska, Opava 1955, dále IV. vědecké konference brněnské univerzity, 1957, a mezinárodní konference byzantologické, Praha 1957. Na všech těchto konferencích členové katedry proslavili základní referáty nebo diskusní příspěvky. Prof. Macůrek přednášel i ve Slovanském ústavě v Praze a v Brně na thema o vztazích české a ukrajinské listiny v 2. pol. 14. a na počátku 15. stol.

Někteří členové katedry (Macůrek, Kabrda, Hejl) jsou členy redakčních kolektivů Slezského sborníku, Slovanských historických studií, Sovětské rusistiky a fakultního sborníku. Studijní cesty do zahraničí podnikli prof. Macůrek (Polsko), dr. Hejl (Videaň), dr. Konečný a asist. Rejnuš (Cieszyn).

V zájmu rozvoje balkanistiky na fakultě doc. Kabrda vedl jazyková cvičení z jazyka bulharského a tureckého a pomohl zříditi kroužky novoečetiny a makedonštiny. Věd. asp. Pražák konal cvičení z maďarštiny.

Členové katedry pokračují v badatelské práci na uvedených vědeckých úkolech (některé výsledky již publikovali) a provádějí další heuristický výzkum.

Josef Kabrda

P o z n á m k y

¹ Ve sborníku „Z dějin československo-ukrajinských vztahov. Slovanské štúdie I“. Bratislava 1957. — Sovětská historie, 1956, č. 6.

² Politika Vatikánu, Habsburků a polského magnáctva v letech ukrajinského národně osvobozovacího boje (1648—1654). Sborník „Věčná družba“, Praha 1955. — 300. výročí opětného sjednocení Ukrajiny s Ruskem a současná polská historiografie. Sborník fil. fak. Brno 1956, C3. — Vizvoľna borot'ba ukrajinskogo narodu v peršij polovyni XVII. st. i polityka Vatikana ta Gabsburgiv. Naukovi zapysky Inst. istorii AN USSR, T. 7, Kyjev 1956.

³ Morava v revolučním období 1905—1907. Sovětská historie 1956, č. 6. — Bouřlivý rok 1905 na Moravě. Sborník „Dělnické hnutí na Ostravsku“. KNV Ostrava 1957. — V mezinárodní jednotě — v duchu proletářského internacionalismu. Nová svoboda, 1. květen 1957.

⁴ Dějiny Slezska od pol. 14. do pol. 18. stol. — Prameny k dějinám Slezska za feudalismu. — K referátům o tlesích slezských dějin. Příspěvky vyšly ve sborníku „K dějinám Slezska“, Ostrava 1956. — K dějinám obce Hřčavy (Slezský sborník, 1956).

⁵ K dějinám Slezska v období „monopolního“ kapitalismu (1890—1917). — K některým problémům dějin Slezska v 17. stol. Sborník „K dějinám Slezska“, Ostrava 1956.

⁶ Dělnické politické spolky na Ostravsku před první světovou válkou. I. „Volební spolek dělnický v Moravské Ostravě“. II. „Spravedlnost.“ Slezský sborník, č. 2. — K otázce germanisace českého a polského školství na Ostravsku v letech 1900—1905. Slezský sborník, 1957, č. 2.

⁷ K dějinám valašské kolonisace v jihovýchodní Moravě (zejména panství brumovském). Valaško, 1956. — Ještě k otázce počátků valašské kolonisace na panství hukvaldském. Slezský sborník, 1956. — Seřvedictví poddaných a jejich význam pro poznání východomoravského lidu. Valaško 1956. — Rebelie na východní Moravě v 1. pol. 17. stol. a severozápadní Slovensko. Historické štúdie, Bratislava 1956. — Valašská kolonisace v záp. Karpatách (do r. 1618—1620). Slovan. histor. studie II. Praha 1957.

⁸ K otázce vývoje a výnosu velkého pozemkového vlastnictví na pohraničí Moravy, Slovenska a Těšínska koncem 16. a poč. 17. stol. Sborník fil. fak. Brno 1957, C4.

⁹ Ekonomicko-spoločenské souvislosti mezi českými zeměmi a Slovenskem a jejich společný boj proti společnému zevnějšímu nebezpečí. „O vzájomných vztahov Čechov a Slovákov“, Bratislava 1956.

¹⁰ Vörösmarty levele Palackýhoz. Filológiai Közlöny, 1957, č. 1. Studie „János Arany — tvůrce maďarské balady“ v knize János Arany „Zvon v pustě“. SNKLHU, 1957. — Maďarská historická věda od r. 1948 do října 1956. SPFFBU, 1957, C4.

¹¹ Královská města a podpora Přemysla Otakara II. Slezský sborník, 1957. — K otázce rozmnožení královských měst za Přemysla Otakara II. ČMM, 1957. — Poměr královských měst k Přemyslu Otakarovi II. a jejich pomoc královské politice. Sborník fil. fak., 1957, C4.

¹² Les documents tures relatifs aux impôts ecclésiastiques prélevés sur la population bulgare au XVIIe siècle. Archiv Orientální XXIII. Praha 1956. — Les documents tures relatifs aux droits fiscaux des métropolitites orthodoxes en Bulgarie au XVIIIe siècle. Archiv Orientální XXVI. 1958.

¹³ Les sources turques relatives à l'histoire de la domination ottomane en Slovaquie. Archív Orientální XXIV. 1956. Ve slovenském překladě: Turecké pramene vzťahujúce sa na dejiny tureckého panstva na Slovensku. Histor. čas. IV, 2. Bratislava 1956.

¹⁴ Orientalistika bulgarska. Przegľad Orientalistyczny. Nr. 3/19. Varšava 1956. — Les études orientales en Yougoslavie. Archív Orientální XXV. 1957. — Rozwój orientalistyki w Jugosławii. (Przegľad Orientalistyczny. Nr. 2/22. Varšava 1957).

¹⁵ Ve slovenském Histor. časopise (IV, 1956; V, 1957), ve Slovan. přehledu (XLIII, 1957) a v ČsCH (1957).

¹⁶ Dosavadní Kabdovy práce týkající se bulharských dějin byly příznivě zhodnoceny v článku Bistry Cvetkovové, uveřejněném v Ročenice Bulharského bibliografického ústavu (Godišnik na Bălgarskija bibliografski institut), IV, Sofie 1956, p. 159—162.

* * *

V letech 1956—1957 byl hlavní směr vědeckovýzkumné a pedagogické práce *Semináře paleografie a diplomatiky* iž jako v letech předchozích (viz zprávu o jeho činnosti v desetiletí 1945—1955 v SPFFBÚ řada C, čís. 2, str. 122 a násl.) Pracovní podmínky v semináři se poněkud zlepšily, když byl na sklonku roku 1956 stav odborných sil o jednu rozmnožen, takže nyní pracují v semináři kromě profesora dva odborní asistenti a jeden asistent.¹ Neuspokojivým je stav pomocných sil vědeckých (z posluchačů), který se nepodařilo zvýšit.

Hlavní vědeckovýzkumný úkol semináře, který je plně koordinován s vydavatelskými plány ČSAV, příprava k dalšímu vydávání českého diplomatáře do r. 1310 a vědecké zpracování českého diplomatického materiálu z celé doby Přemyslovské, podařilo se v některých směrech posunouti velmi znatelně kupředu. Byl proveden — především k zachycení opisového materiálu, neboť originální už zvládnut je — výzkum v četných domácích archívech a knihovnách, konkrétně v Kroměříži, Kutné Hoře, Kolině, Litoměřicích, Pátku-Ohří, Děčíně, Mnichově Hradišti a v Praze, tu především v Ústředním stát. archívu, Universitní knihovně a Strahovské knihovně. Celý takto získaný materiál byl zpracován do diplomatářového aparátu semináře. Do téhož aparátu byly dále vpracovány ještě další významné celky. Především celý někdy Palackého a později Emlerův a Friedrichův diplomatářový aparát, který deponoval ve zdejších semináři Historický ústav ČSAV, dále velmi početný materiál fotografický, který se podařilo semináři postupně získati výměnou z ciziny, zejména pak z Drážďan, Berlína, Krakova, Vratislavi, Pešti, Říma, Vídne, Stýrského Hradce, Lince a Mnichova. Pracováno bylo dále na excerpsi literatury a tištěných pramenů pro výzkumné úkoly semináře, značná pozornost byla věnována vedení periodické bibliografie a jejímu zdokonalení a soustavění. Vykonyány byly dále rozhodující přípravy k založení generálního rejstříku pramenného materiálu pro diplomatář, který dá základ k dějinám našich domácích feudálních archívů, které budou tvořit součást budoucího diplomatáře.

Rozsáhlá a úspěšná byla publikační činnost, související s hlavním vědeckovýzkumným úkolem. Práce, které takto vznikly a byly již vydány a nebo budou v nejbližší době, je možno rozdělit do tří skupin: a) monografické práce analytické povahy, jejichž účelem je ověřiti methodický základ celého díla, b) formulace zásad pro vydávání diplomatáře, c) vlastní předběžné zpracování celé diplomatické látky, které je již prvním souborným pokusem o vědecké zpracování celého českého diplomatického materiálu celého přemyslovského období.²

Plán díla při veškerém pracovním vypjetí se nepodařilo plně dodržet, pokud jde o vlastní přípravu textů listin pro diplomatář a také pokud jde o přípravu úvodu k prvému z chystaných svazků. Po té stránce by potřebovali pracovníci vykonáním úkolu přímo pověřeni věnovati mu více času než dosud při jiném pracovním zatížení.³

Výzkum českého diplomatického materiálu po roce 1310, jehož vědeckým cílem je postupné zpracování vši české diplomatické látky do r. 1526 a vytvoření české diplomatiky období rozvitého feudalismu a jeho prvé krise a znovuupevnění, postupoval zatím v jádře na okraji výzkumu diplomatářového, dosaženo bylo však už takového stupně, že bylo možno materiálu v rozsáhlé míře užít v činnosti pedagogické, některá dílčí temata bylo už také možno dáti zpracovat v rámci diplomových prací.⁴

Pokroky zaznamenal také výzkum na poli českého středověkého materiálu paleografického, při čemž bádání bylo zaměřeno především na někdejší olomouckou kapitální knihovnu. Prvé výsledky obrazily se už také publikačně.⁵ Na poli semináře v ústrojně souvislosti s celou činností tu rozvíjenou vznikly také četné práce recensní,⁶ k nimž je možno v širším smyslu připočísti i celkové zhodnocení produkce na poli pomocných věd historických v ČSR v desetiletí 1945—1956.⁷

Důležitým činitelem v pedagogické práci semináře byla dále vydávaná studijní příručka

pro posluchače „Folia diplomatica“, která je páteří pro pravidelnou diskusní činnost vědeckého kroužku posluchačů archivnictví a — což je zvláště důležité — účinně podchycuje prvky vlastní tvůrčí práce vědecké u posluchačů.⁸ Podstatné je ovšem i to, že do rukou posluchačů byl nyní už vložen také první svazek zcela nového přepracovaní skript z pomocných věd historických, který je věnován paleografii.⁹ Pedagogická péče o posluchače se příznivě obrazila v studijních výsledcích posluchačů archivnictví, v jejich dobré přípravě, která je uznávána a také v dobré úrovni diplomních prací. V několika případech bylo možno doporučit části diplomních prací k uveřejnění, jeden z posluchačů se uplatnil také na první studentské vědecké konferenci.¹⁰

Účast pracovníků semináře na vědeckém životě mimofakultním byla živá, projevila se zejména účastí na vědeckých konferencích, činností přednáškovou mimo fakultu, odbornými posudky (opponentskými) na jiných pracovištích, dobrými zdáním i prací ve vědeckých radách.¹¹

Jindřich Šebánek

Poznámky

¹ V semináři jsou tyto vědecké síly: prof. dr. J. Šebánek, odb. asistentka dr. S. Dušková, odb. asistent dr. M. Flodr, asistent. VI. Vašků (od 1. listopadu 1956, zprvu s částečným úvazkem, od 1. října 1957 s úvazkem plným).

² J. Šebánek, K otázce slovenik v českém diplomatáři (I. část Studii k českému diplomatáři, Hist. studie slov. akad. věd 1956, str. 242—258), Listiny přímětické a jiné naše listiny na patr. práva doby Přemyslovské, SPFFBU, roč. V, čís. 3, řady C, str. 79—102, Česká listina doby Přemyslovské díl 1. Listina nižších feudálů duchovních a úvod k celé práci, Sborník arch. prací 1956/1, str. 136—166, díl 3. Listina měst a jejich obyvatel, Sborník arch. prací 1956/2, str. 99—160. Další studie k českému diplomatáři, Hist. studie slov. akademie věd 1957. Diskuse o pomocných vědách historických, ČSČH 1957, str. 539—541. Zásady vydání českého diplomatáře SPFFBU 1957, roč. VI, řady C, čís. 4, str. 5—28. S. Dušková, Listina na trnavské statky královny Konstancie (II. část Studii k českému diplomatáři, Hist. studie slov. akad. věd 1956, str. 259—268. Naše listiny doby Přemyslovské pro nižší světské feudály a otázka šlechtických archivů SPFFBU sv. V, řady C, čís. 3, str. 56—78. Česká listina doby Přemyslovské díl 2. Listina feudálů světských, Sborník arch. prací VI, 1 (1956), str. 167—211.

³ Prof. Šebánek funguje jako vedoucí katedry historie a vedoucí učitel oboru archivnictví, na jaře letošního roku obhájil svou doktorskou disertaci, další viz v pozn. 11. Dr. Dušková má stále plný učitelský úvazek, připravuje se k obhajobě kandidátské práce.

⁴ Themata viz v pozn. 10.

⁵ J. Šebánek, Datování rukopisů Vědeckoth. sborník Knihovna 1957, str. 28—40, M. Flodr, Glosy Olomoucké, SPFFBU V (1956), řady C, čís. 3, str. 38—55. Paleografické pozn. k rajhradskému rukopisu Adova Martyrologia, ČMM 75 (1956), str. 323—338.

⁶ Šebánek—Dušková, Babenberský diplomatář ČSČH IV (1956), str. 124—131, Na okraj referátu I. Hlaváčka, SPFFBU V (1956), řady C, seš. 3, str. 187—188, Šebánek, Urkundenbuch des Burgenlandes, Mitt. des Staatsarchiv Wien 1956, str. 619—624, S. Dušková, J. Pražák, Privilegium Přemysla I. pro Doksany a jeho konfirmace, Z. Kristen, Neznámé — zpádelané — znění privilegia Přemysla Otakara I. pro klášter doksanský z r. 1226, SPFFBU roč. VI (1957), řady C, čís. 4, str. 161—164, F. Bock, Studien zu den Originalregistern Innocenz' III., Studien zu den Registern Innocenz' IV., SPFFBU roč. VI (1957), řady C, čís. 4, str. 154—159. M. Flodr, T. V. Luizova, Obistoričeských slovjan voz. t. n. gotič. pisma, Hist. čas. SAV IV (1956), str. 262—266, Moravská knižní malba, ČMM 75 (1956), str. 220—224.

⁷ J. Šebánek, Pomocné vědy historické v ČSR 1945—1956 ČSČH V (1957), str. 1—26.

⁸ V stud. roce 1955—1956 vyšel IV. ročník Folií, obsahující 8 čísel, rozsah ročníku 266 stran, v stud. roce 1956—1957 vyšel V. ročník opět o 8 číslech, rozsah 246 stran, v letošním stud. roce vyšlo zatím první číslo nového VI. ročníku, další vyjde ještě do konce kalendářního roku.

⁹ J. Šebánek, Pomocné vědy historické, část 1. Státní ped. nakl. stran 139 a 10 obr. příloh, Praha 1957.

¹⁰ Uvádíme themata dipl. prací obhájených r. 1956 a 1957 v pozn. je uvedeno, pokud byly doporučeny k tisku. Městská listina na Moravě v první polovici stol. 14. (I. Krška), K otázce Registru úzkého a jeho postavení mezi ostatními knihami zem. soudu moravského (H. Příleská), K otázce form. sbírek pražských biskupů Tobiáše z Bechyně a Jana IV. z Dražic (M. Procházková-Simsová), práce byla doporučena k tisku, Listiny jako pramen k otázce postavení venkovského lidu v Čechách a na Moravě v druhé pol. 13. stol. (Fr. Čupr) doporučeno zčásti k tisku, Listina nižších světských feudálů v první pol. 14. stol. (K. Haubertová), Studie k diplomatice patr. správy před rokem 1850 (M. Ježková), Listiny mor. markrabat 15. stol. (J. Matýska), Privilegia pro města v Čechách a na Moravě ve 13. a 14. stol. (J. Petřík), Studie k otázce funkce listiny na české půdě v době Přemyslovské (V. Vašků) bylo doporučeno do tisku a je už také k otištění přijato, Městské peněžní hospodaření v Brně a ve Znojmě v 15. stol. (A. Verbík), doporučeno k tisku, autor referoval o své práci na stud. konf. Moravské knihy půhonné 16. stol. (Fr. Zídkaveselý), Flores rhetorici v českém dipl. materiálu 13. stol. (J. Korábek). Doporučeno zčásti k tisku.

¹¹ Referáty na konferencích prof. Šebánka: v listopadu 1955 v Opavě k thesím slezských dějin, referát otištěn ve sborníku K otázkám dějin Slezska pod nadpisem Počátky a rozvoj feudalismu ve Slezsku, 1956 str. 11—19, v lednu 1956 na konferenci Kabinetu fil. dokumentace ČSAV, referát na thema „Datování rukopisů“, otisk viz pozn. 5, v prosinci 1956 na konferenci o dějinách městských svolanou Hist. úst. ČSAV odb. Brno referát na thema „Diplomatika a studium dějin našich měst v době Přemyslovské, v říjnu 1957 na univ. konferenci referát na thema Zásady vydání českého diplomatáře, otisk viz pozn. 2. Z diskusních příspěvků na konferencích viz zejména jeho účast na prac. konferenci právních historiků v červnu 1958 v Praze, prof. Šebánek fungoval jako vědecký redaktor V. sv. Regest, odtud došlo v říjnu na podnět zdejšího semináře k svolání diskuse o regestech s pracovníky regest, přednášel o počátcích města Jihlavy a jihl. práva pro Společnost pro šíření věd. a pol. znal. v říjnu 1957 v Jihlavě, vypracoval opon. posudky o doktorských disertacích Fr. Grause a Em. Nohejlové-Prátové, odborné posudky na př. o nápisech v kralickém kostele, pro Ústav rud a dolování ve Stávnici, atd., fungoval jako člen vědecké archivní rady atd.